

M. Vasylieva-Khalatnykova, Ph. D., Lecturer
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

FEATURES OF PREPARATION OF THE TEACHER TO THE TRAINING SESSIONS WITH HIGHER SCHOOL STUDENTS

This paper addresses the problem of teacher training features to the training session with the students of higher education. There is analysis of the concept of "professionalism" and "skill" teachers of higher education. The algorithm of teacher training in the learning sessions with students. Teacher institution of higher education – a key figure in higher education that provides fundamental, professional and practical training of students of higher educational institutions in accordance with educational and educational levels. Improvement of the system depends largely on personal qualities, theoretical and methodological preparedness research and teaching staff, its ability to conduct sessions with the learners on a new date. This approach requires a revision and learning strategies used in educational process methods to teach students to think actively and acquire knowledge independently and update them.

Keywords: teacher of the university, professionalism, skill, a student of university.

М. Васильєва-Халатникова, канд. пед. наук, асистент.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ОСОБЕННОСТИ ПОДГОТОВКИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ К УЧЕБНОМУ ЗАНЯТИЮ СО СТУДЕНТАМИ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

В статье рассматривается проблема особенностей подготовки преподавателя к учебному занятию со студентами высшего учебного заведения. Проанализированы понятия "профессионализм" и "мастерство" преподавателя высшего учебного заведения. Представлен алгоритм подготовки преподавателя к учебному занятию со студентами.

Ключевые слова: преподаватель высшего учебного заведения, профессионализм, мастерство, студент высшего учебного заведения.

Відомості про автора

Васильєва-Халатникова Марина Олександрівна – Україна, м.Київ, кандидат педагогічних наук, асистент кафедри педагогіки, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Контактна інформація: marina_vasileva_@mail.ru.

Васильєва-Халатникова Марина Александровна – Украина, г.Київ, кандидат педагогических наук, асистент кафедры педагогики, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Контактная информация: marina_vasileva_@mail.ru.

Vasylieva-Khalatnykova Marina Olexandrivna – Ukraine, Kyiv, Ph. D., Lecturer of Pedagogics Chair of Psychology Department of Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Contact information: marina_vasileva_@mail.ru.

УДК 378.041–057

Н. Головка, канд. пед. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті розглядаються особливості самостійної роботи як складової навчального процесу у вищій школі. Посилення ролі самостійної роботи студентів принципово змінює організацію навчально-виховного процесу у виші. Це дає можливість формувати у студента здібності до саморозвитку, творчого застосування отриманих знань, способах адаптації до професійної діяльності на сучасному етапі. Мета самостійної роботи – розширити і поглибити знання, уміння, отримані під час лекції, семінарів, попередити їх забування, розвинути індивідуальну схильність, обдарованість та здібності студента.

Ключові слова: самостійна робота, складова навчального процесу, вища школа, формування творчої особистості.

Постановка проблеми. Одне із основних завдань навчального процесу у вищій школі – навчити студентів самостійно працювати та поповнювати свої завдання. Основне завдання вищої освіти полягає у формуванні творчої особи фахівця, здібного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності, тому виникає потреба посилення ролі самостійної роботи студентів, яка надасть можливість сформувати у студента здібності до саморозвитку, творчого застосування отриманих знань, способах адаптації до професійної діяльності на сучасному етапі. Вирішення цих завдань неможливе лише шляхом передачі знань у готовому вигляді від викладача до студента. Головна мета самостійної роботи – розширити і поглибити знання, уміння, отримані під час лекції, семінарів, попередити їх забування, розвинути індивідуальну схильність, обдарованість та здібності студента.

Мета дослідження – розглянути специфіку і проблеми організації самостійної роботи студентів та визначити ефективні методи її організації з урахуванням вимог та умов сучасного суспільства, розкрити методи ефективної організації самостійної роботи студентів як цілісної системи освітнього середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми організації самостійної роботи різнобічно висвітлюються в працях А. Алексюка, Ю. Бабанського, В. Бондаря,

Є.Я.Голанта, Н.Г.Дайрі В. Козакова, Б.П. Єсіпова, І. Лернера, О. Мороза, П. Підкасистого, В. Сластьоніна, Л. Спіріна, Л. Сущенко, М. Шкіля, О. Ярошенко, М. Дяченко та ін.

Самостійна робота – діяльність студентів, яка полягає в самостійному визначенні мети, завдань, засобів їх досягнення на основі пізнавальних потреб та інтересів; виборі власного пізнавального шляху, спрямованого на створення творчого освітнього продукту; аналізі результату.

Вчені по-різному підходять до визначення поняття "самостійна робота", розкриттю сутності, класифікації видів, значення самостійної роботи в навчальному процесі. Одними педагогами самостійна робота визначається як метод навчання, другим – як прийом учіння, третіми – як форма організації діяльності учнів, студентів.

Наприклад, Б.П. Єсіпов вважає, що самостійна робота учнів, яка входить в процес навчання – це така робота, яка виконується без безпосередньої участі вчителя, викладача, але за його завданнями в спеціально наданий для цього час, при цьому учні повинні свідомо досягнути поставленої мети, проявляючи свої зусилля і виражаючи в тій чи іншій формі результати своїх розумових здібностей" [1, с.15].

М.І. Махмутов вважає самостійну роботу найважливішим засобом формування активності і самостійності, причому передбачається широке використання в ній

різних дидактичних матеріалів, наочних посібників та інших засобів навчання для забезпечення більш високої активності студентів [2, 37]

В. Оконь стверджує, що самостійність підростаючого покоління потрібно розуміти як самостійність дій та самостійність мислення, тісно між собою пов'язаних. Самостійна пізнавальна діяльність у загальному вигляді складається з кількох етапів: вибір та планування робіт, їх виконання, здійснення самоконтролю в ході виконання та перевірка виконаного [3, с. 67]

Так П.І.Підкасистий розглядає самостійну роботу як "засіб організації та виконання визначеної пізнавальної діяльності; формує в них на кожному етапі його руху від незнання до знання необхідний об'єм і рівень знань, навичок та вмінь, для вирішення певного класу пізнавальних задач і відповідного переходу від нижчого до вищого рівня розумової діяльності; виробляє в особи психологічну установку на самостійне систематичне поповнення своїх знань і вироблення умінь орієнтуватись в потоці наукової інформації під час розв'язування нових пізнавальних задач; є найважливішою умовою самоорганізації і самодисципліни в оволодінні методами пізнавальної діяльності; є найважливішою зброєю педагогічного керівництва і управління самостійною пізнавальною діяльністю в процесі навчання" [4, с.149].

Самостійна робота будується із урахуванням навчальних планів та навчальних програм із вивчення певної дисципліни, а також інтересів і необхідних знань студента. Самостійна робота буває двох видів: аудиторна (виконується під чітким контролем викладача) і позааудиторна (виконується самостійно студентами в бібліотеці, читальному залі тощо). Позааудиторна навчальна діяльність спирається на самодіяльність, свідомість, та активність та ініціативу студента. Вірно організована позааудиторна діяльність в розвитку студента має не менш важливе значення, ніж активна робота в аудиторії.

Т. І. Туркот вважає, що самостійну роботу студентів можна класифікувати за різними критеріями:

1. З урахуванням на місце і час проведення, характер керівництва і спосіб здійснення контролю за її якістю з боку викладача можна виокремити:

а) самостійну роботу студентів на аудиторних заняттях;

б) позааудиторну самостійну роботу (3-4 години на день, у т.ч. й у вихідні);

в) самостійну роботу під контролем викладача – індивідуальні заняття з викладачем, особливості яких уже було висвітлено вище.

2. За рівнем обов'язковості виокремлюють:

а) обов'язкову, окреслену навчальними планами і робочими програмами (виконання домашніх завдань, підготовка до лекцій, практичних робіт та різновиди завдань, які виконуються під час ознайомлювальної, навчальної, виробничої, переддипломної практики; підготовка і захист дипломних та курсових робіт);

б) бажану (участь у наукових гуртках, конференціях, підготовка наукових тез, статей, доповідей, рецензування робіт інших студентів тощо);

в) добровільну (участь у різноманітних конкурсах, олімпіадах, вікторинах, виготовлення наочності, підготовка технічних засобів навчання).

3. З огляду на рівень прояву творчості студентів виокремлюють:

а) репродуктивну самостійну роботу, що здійснюється за певним зразком (розв'язування типових задач, заповнення схем, таблиць, виконання тренувальних завдань, що вимагають осмислення, запам'ятовування і простого відтворення раніше отриманих знань);

б) реконструктивну самостійну роботу, яка передбачає слухання і доповнення лекцій викладача, складання планів, конспектів, тез та ін.

в) евристичну самостійну роботу спрямовану на вирішення проблемних завдань, отримання нової інформації, її структурування і використання в нових ситуаціях (складання опорних конспектів, схем-конспектів, анотацій, побудову технологічних карт, розв'язання творчих завдань).

г) дослідницьку самостійну роботу, яка орієнтована на проведення наукових досліджень (експериментування, проектування приладів, макетів, теоретичні дослідження та ін.) [5, с.123].

На заняттях викладач повинен зорієнтувати студента на самостійну діяльність. Хоча здатності і можливості студентів до самостійної роботи різні, загальні вимоги до організації такої роботи однакові для всіх: регулярність і систематичність, виділення головного в будь-якому матеріалі, розуміння його, а не заучування тощо.

Самостійна робота студентів виконує певні дидактичні функції, із яких найбільш важливі:

- закріплення знань, умінь та навичок, отриманих під час вивчення навчального матеріалу;

- розширення і поглиблення навчального матеріалу, який вивчався в аудиторії;

- формування умінь і навичок самостійного виконання вправ;

- розвиток самостійного мислення шляхом виконання індивідуальних завдань в обсязі, який виходить за межі матеріалу за програмою, але відповідає можливостям студента;

- виконання індивідуальних спостережень; підготовка навчальних посібників, таких як текстові переклади, газетні та журнальні відомості тощо, для вивчення нових тем під час занять в аудиторії.

Самостійна робота може застосовуватись при виконанні самих різноманітних видів навчальної діяльності: в рамках уроку, лекції, семінару, практичного заняття, заліку, екзамену тощо. В процесі самостійної роботи студенти опрацьовують деякі найзагальніші способи її раціональної організації: вміння її планувати, визначати мету її систему завдань майбутньої роботи, планувати її послідовність, обирати способи більш швидкого і економного розв'язування поставлених завдань, здійснювати самоконтроль за її виконанням та аналізувати результати роботи.

Самостійна робота здебільшого виступає чи не єдиним способом виховання самостійності студентів у набутті знань. Самостійність у здобутті знань проявляється лише завдяки власній діяльності, з появою внутрішньої потреби у знаннях, пізнавальних інтересів, захопленості. У цьому розумінні самостійності неможливо навчитися. Таку самостійність можна лише формувати у процесі виховання та навчання.

Ефективність організації самостійної роботи забезпечується певною кількістю літератури, розробленими кафедрою методичними рекомендаціями щодо організації самостійної роботи, проведенням індивідуальних і тематичних консультацій, застосуванням різних форм контролю.

Надзвичайно важливим елементом навчального процесу є усвідомлення студентами необхідності подання викладачам звітів про отримані в процесі пізнавальної діяльності результати. У свою чергу, від того, як організовано етап оцінювання викладачем звітних матеріалів студентів, залежать і якість пізнавальної діяльності студентів, і результативність процесу в цілому.

Для здійснення систематичного поточного контролю і стимулювання регулярної роботи студентів викладачам пропонується оцінювати всі форми самостійної

роботи студентів на заняттях та при підготовці до них у балах (залікових одиницях) і запроваджувати робочі зошити студента (конспект лекцій та розділів підручника, розв'язування задач, відповіді на контрольні запитання і завдання, тестовий контроль). Зовнішній контроль за самостійною роботою з боку викладачів має поєднуватися із самоконтролем студентів. У ці випадку викладач зосереджує свою увагу на наданні допомоги тим, кому це особливо необхідно, і на тому, що вимагає дій кваліфікованого втручання педагога.

Як показує практична діяльність, самостійна робота студентів за зразками не може бути ефективною під час формування самостійності як професійної особистості. Починаючи із першого курсу у студенту необхідно виховувати вміння не лише працювати без сторонньої допомоги, алей здатливо розв'язувати такі завдання:

- усвідомлення і формулювання проблем і завдань матеріалу, що вивчається;
- визначення цілей і складання плану щодо його вирішення;
- аналіз, прогнозування і прийняття вірного рішення, його практичну реалізацію;
- контроль і оцінку процесу та результатів діяльності;
- постановку нових цілей і завдань, спрямованих на подальше вдосконалення об'єктивного світу тощо.

Дані компоненти дозволяють сформувати у студентів самостійність як особистісну якість майбутнього спеціаліста. Звичайно, самостійність не можлива без власних думок, суджень. Тому упевненість студента у правильності своїх знань є чинником готовності їх захищати, відстоювати в дискусійних і конфліктних ситуаціях.

Оскільки студенти відрізняються за своїми суб'єктивно-психологічними характеристиками, їхня пізнавальна діяльність повинна здійснюватись у різних режимах, тобто у диференційованих пізнавальних ситуаціях, диференційованих самостійних роботах

У диференційованих пізнавальних ситуаціях студенти виконують завдання, які відрізняються за умовами мотивації діяльності, за ступенем складності. Саме диференційоване навчання надає викладачеві широкую можливість для активізації пізнавальної діяльності студентів, урахування особливостей їх навчальної роботи, виявлення та розвитку їхніх здібностей. Організація диференційованих самостійних робіт є важливою умовою ефективного їх проведення.

Організація самостійної діяльності студентів – це дії викладачів, спрямовані на створення дидактичних умов, необхідних для своєчасного й успішного виконання роботи. Організація самостійної роботи забезпечує активне керівництво процесом виконання завдань, можливість стимулювати організацію при підготовці до роботи і в процесі її виконання.

Завдання для самостійної роботи – це завдання, яке студент виконує самостійно, поза межами аудиторних занять.

Вимоги до завдань:

- завдання мають бути різних рівнів складності залежать від можливостей, здібностей і рівня підготовленості студентів.
- завдання, які виконуються студентами позааудиторно, мають доводитися студентам в інформаційно-методичних матеріалах.
- зміст завдань із фахових дисциплін має бути зорієнтованим на майбутню професію, інтегрованим з ншими профільними дисциплінами.
- завдання мають спрямовуватися на перевірку раніше засвоєних знань та вмінь використовувати ці знання.

Роль викладачів і кафедри в організації самостійної роботи студентів визначається двома основними задачами:

а) допомогти студенту в придбанні навичок самостійної роботи з вивчення навчальної дисципліни, роботи над книгою, конспектуванню, використанню наукового чи навчального матеріалу, ознайомленню з практикою, підготовці доповідей і рефератів для наукових студентських конференцій чи семінарських занять і т.д.

б) забезпечити необхідний контроль за самостійним вивченням студентами навчального матеріалу.

При комплексній оцінці знань викладач визначає види робіт та критерії оцінювання їх з урахуванням особливостей навчальної дисципліни, обсягу годин, що відведений навчальним планом, контингенту студентів.

Отже під самостійною роботою слід розуміти творчу діяльність студента під управлінням викладача. І викладач і студент повинні активно взаємодіяти. Бажання студента отримати глибокі та фундаментальні спеціальні знання слід всіляко підтримувати та заохочувати, щоб виробити в ньому схильність до творчої самостійної роботи, до самостійного мислення, творчого оволодіння найновішими досягненнями науки і техніки, постійного оновлення особистого запасу знань.

Висновки. Таким чином, під час виконання самостійної роботи студенти допоможе майбутнім спеціалістам оперативно приймати рішення, діяти самостійно, творчо. Творчість починається там, де здійснюється самостійний пошук принципів, способів вирішення тієї чи іншої проблеми. Творча особистість розвивається на основі самостійності особистості і є вищим ступенем її розвитку. Самостійна робота студента сприяє вихованню мислення майбутнього професіонала, створює умови для зародження самостійної думки, пізнавальної активності. На жаль, не вся здобута інформація зберігається в пам'яті на довгі роки, людина має здатність забувати, але навички самостійного пошуку та опрацювання літературних джерел допоможуть в майбутньому швидко знаходити потрібну інформацію різної тематики та підтримають образ всебічно розвиненої та інтелектуально багатой особистості. Організація самостійної роботи студентів на основі концептуального підходу надає можливість особистісного залучення студента до опанування професійної діяльності та формує в нього професійно-значимих якостей: відповідальність, креативність, інформаційну культуру, здатність до самоосвіти. Її продуктивність забезпечується поєднанням різноманітних форм навчальної діяльності в умовах розвиваючого освітнього середовища вищого навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Есипов Б.П. Самостоятельная работа учащихся на уроках. – М.: Учпедгиз, 1961.- 239 с.
2. Махмутов М.И. Современный урок: Вопросы теории. – М.: Педагогика, 1981.- с.191.
3. Оконь В. Введение в общую дидактику. – М.: Высшая школа, 1990. – 189 с.
4. Підкасистий П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении / П.И. Підкасистый. – М.: Просвещение, 2002.- 240 с.
5. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / Т. І. Туркот. – К.: Кондор, 2011. – 628 с.

References

1. Esipov B.P. Samostoyatel'nay rabota uchashix na yurokax.- M.:Ychpedgiz,1961.-239 s.
2. Maxmutov M.I. Sovremennuu yurok. Boprosu teorui.- M.:Pedagogika, 1981.- 191. s..
3. Okon B. Vvcedenie v ohshyu dudaktuku.- M.:Vuscha shkola,1990.-189 s.
- 4.Pidkasisityu P.I. Samostoyatel'nay posnavatel'nay deyatel'njst chkolnikov v obychnui.- M.:Prosvechenye, 1980.-240 s.
- 5.Pedagogika vishoi shkolu. Navch. Posibnuk / T.I.Turkot.- K.:Kondor,2011.-628 s.

Надійшла до редколегії 05.10.15

N. Golovko, Ph. D., Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

INDEPENDENT WORK AS A PART OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN HIGHER EDUCATION

One of the main objectives of the educational process at Institutions of Higher learning is to teach students to work independently and do their tasks. The main objective of higher education is to form professional creative person, capable of self-development, self-education, innovation, so there is a need to strengthen the role of independent work of students, which facilitate formation of the student capacity for self-development and creative application of knowledge, ways of adapting to the professional activity today. Independent work is built taking into account the curriculum and training programs for the study of certain subjects, and interests of the student and required knowledge. Independent work mostly serves almost the only way to independent education of students in acquiring knowledge. Autonomy in acquiring the knowledge evident only through its own activities, with the advent of domestic demand in knowledge, cognitive interest, enthusiasm. In this sense, it is impossible to learn independently. Such independence can only be in the form of education and training.

Organization of independent work of students on the basis of the conceptual approach provides opportunities for personal involvement of students to master the professional activity and forms professionally important qualities: responsibility, creativity, information culture, the capacity for self-education. Its performance is provided by a combination of different forms of educational activities in terms of developing the educational environment of higher education.

Keywords: independent work, part of the learning process, higher school, forming a creative personality.

Н. Головко, канд. пед. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА У ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

В статье рассматриваются особенности самостоятельной работы как составляющей учебного процесса в высшей школе. Усиление роли самостоятельной работы студентов принципиально меняет организацию учебно-воспитательного процесса в вузе. Это дает возможность формировать у студента способности к саморазвитию, творческому применению полученных знаний, способов адаптации к профессиональной деятельности на современном этапе. Цель самостоятельной работы – расширить и углубить знания, умения, полученные во время лекции, семинаров, предупредить их забывания, развивать индивидуальную предрасположенность, одаренность и способности студента

Ключевые слова: самостоятельная работа, составляющая учебного процесса, высшая школа, формирование творческой личности.

Відомості про автора

Головко Наталія Іванівна – Україна, м. Київ, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Контактна інформація: +38044 521 35 13; Golovkonata@ukr.net

Головко Наталия Ивановна – Украина, г. Киев, кандидат педагогических наук, доцент доцент кафедры педагогики Киевского национального университета имени Тараса Шевченка

Контактная информация: +38044 521 35 13; Golovkonata@ukr.net

Golovko Nanaliya Ivanivna – Ukraine, Kiev, Ph. D., Associate Professor, Associate Professor of Pedagogics Chair of Psychology Department of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Contact information: +38044 521 35 13; Golovkonata@ukr.net

УДК 37.013.3

М. Жиленко, канд. пед. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ В СУЧАСНІЙ ОСВІТНІЙ СИТУАЦІЇ

В статті розглянуто можливості врахування суб'єктивного фактору навчання як тенденцію підвищення ефективності підготовки до професійної діяльності. Досліджуються умови, що необхідно створити у навчальному закладі для подолання розриву між навчальною і практичною діяльністю. Відбувається пошук механізмів подолання протиріччя між фронтальною освітою, яку пропонує курсова система і індивідуальними сенсами освітньої діяльності студента, що має складати основу підготовки випускника до діяльності в рамках проектно-технологічно типу організаційної структури сучасного суспільства. Спираючись на теорію "продуктивної освіти", пропонується оптимізувати освітній процес, використовуючи модель "індивідуального освітнього проекту" студента.

Ключові слова: теорія продуктивної освіти, професійні компетентності, рівні методології діяльності, індивідуальний освітній проект, тип організаційної культури.

Постановка проблеми. Одним з центральних завдань, яке покликана вирішити реформа вищої освіти в Україні є визначення концепції і вибір шляхів перебудови вищої школи з урахуванням необхідності інтегруватися у Європейський простір вищої освіти. Адже від підвалин, які закладені у її фундамент, залежить майбутнє нашої держави, можливість здійснювати незалежний вибір у вирішенні внутрішніх і міждержавних проблем. Сьогодні вченими і практиками в Україні ведеться детальна розробка концепції, шляхів оптимізації структури, основних складових, технологій навчання у вищій школі. І хоча вона вимагає перевірки, очевидно, що основні її елементи ґрунтуються на положеннях, які вже пройшли випробування у вітчизняній та зарубіжній практиці. В основі реформи вищої освіти лежить перебудова процесу і результату засвоєння систематизова-

них знань, умінь, навичок, досвіду пізнавальної діяльності, інших відомих способів діяльності, емоційно-ціннісних ставлень, які необхідні різним категоріям фахівців для здійснення професійної діяльності. Тому проектування структури вищого навчального закладу і розробка технологій навчання мають визначитися діяльністю, для якої фахівець готується. У вітчизняній вищій школі зміст підготовки задається заздалегідь спроектованою організаційною системою з урахуванням прогнозу розвитку самої діяльності за фахом, спеціалізацією, кваліфікацією, які в свою чергу залежать від засобів і способів, що використовуються у професійній діяльності. З цього випливає, що навіть якщо буде в усіх деталях розроблена модель особистості спеціаліста, що вміщує в собі кваліфікаційні характеристики (у вигляді опису досвіду спеціаліста), психограми (у вигляді ви-